

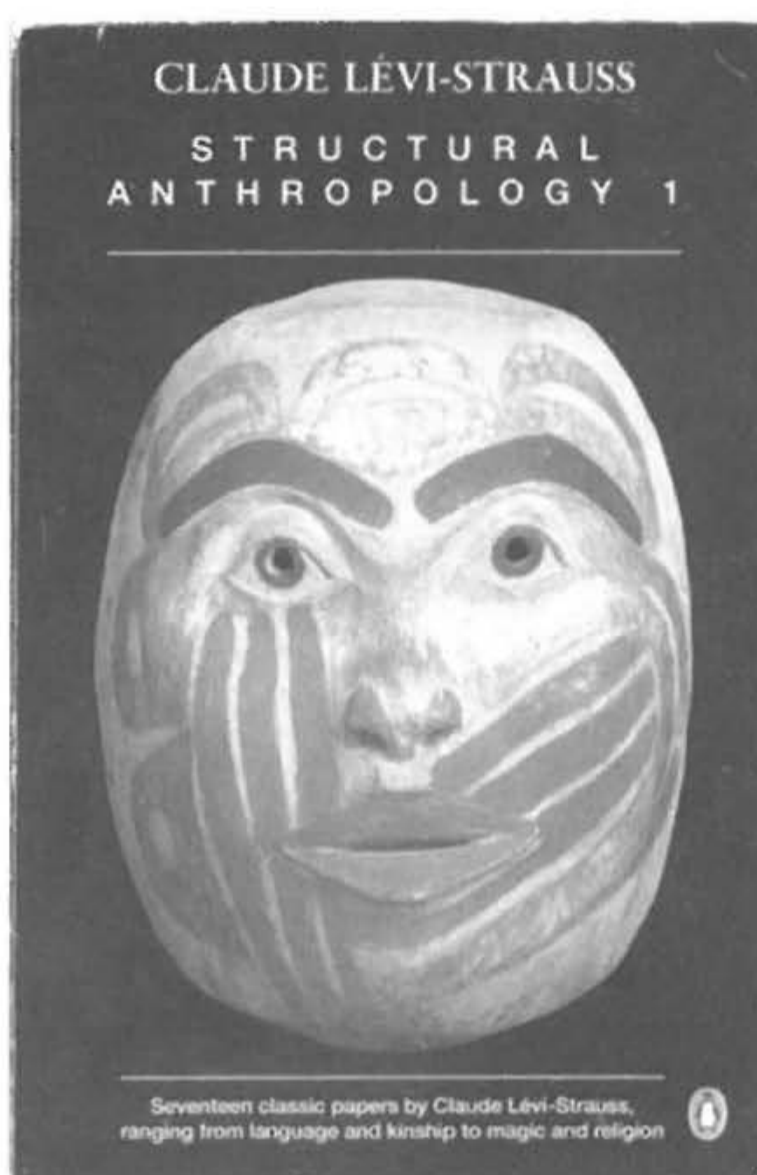
STRUKTUR og TID

af MICHAEL MAHRT

Dette indlæg er tænkt som en udfordring af tolkningen af Lévi-Strauss som en formalist, der kun kan analysere synkrone, statiske strukturer og derfor ikke er i stand til at forstå tid og forandring. Tesisen er, at netop Lévi-Strauss om nogen formår at udsætte spørgsmålet om tid for teoretiske overvejelser ved ikke ukritisk at acceptere historiens idé om tid.

Det overordnede spørgsmål, der her skal stilles med inspiration fra Lévi-Strauss, er: hvorfor skulle vi nøjes med at betragte strukturer som et rumligt, statisk, synkront fænomen? Lévi-Strauss er ikke ude på at diskvalificere tid, og han er ikke engang ude på at diskvalificere historie. Han er tværtimod åben for, at tid kan forstås på mere komplicerede måder end i en historisk tankegang.

Som reaktion på den historisering, der florerer i videnskaben ønsker han - gennem et studie af hvordan tid struktureres - at skabe et teoretisk udgangspunkt, hvorfra man kritisk kan betragte historismen.

Den vilde og den tæmmede tanke

Grundlæggende kan man med Lévi-Strauss skelne mellem to former for tankegang: Mytos og logos. Eller den vilde og den tæmmede tankegang. Her skal vi gøre et lille holdt og bemærke, at vi taler om den vilde tanke og den tæmmede tanke og ikke om de vildes tanke eller de tæmmedes tanke. Den

vilde tanke findes hos os civiliserede såvel som hos de vilde. Når vi taler om den vilde tanke (mytos), skal vi med andre ord søge den i tankens differentieringer og ikke i etnografiens tilfældige geografiske differentieringer. Vi finder den vilde tanke i for eksempel magi, astrologi, kunst, totemisme, og myter. Den tæmmede tanke finder vi i blandt andet religion og videnskab.

Vi skal her hovedsageligt beskæftige os med, hvad det vil sige at tænke vildt. Begrebet om den vilde tanke skal tages helt bogstaveligt. Det er en tanke, der formerer sig vildt og uden kontrol men efter en logik. Den står dermed på visse niveauer i modsætning til den tæmmede

tanke, der netop er kultiveret for at kunne give udbytte. Lévi-Strauss sammenligner selv med forskellen mellem den kultiverede brug af jord (landbrug), hvor kultiveringen sigter mod bestemte mål - nemlig en kontrolleret høst, og den vilde (jæger/samler), hvor udbyttet ikke er kontrolleret, og hvor der høstes med andre metoder, og hvor udbyttet er anderledes. Denne meta-

for svarer til metaforen omkring forskellen mellem ingeniøren og 'fuskeren' (*bricoleur*) i Lévi-Strauss' bog om Den vilde tanke. Den skal dog endelig ikke forstås som at bønder tænker logisk og jægere mystisk - det er en metafor over tankens natur og ikke dens hjemsted.

Før vi kan komme så langt som til, hvordan tid struktureres i den menneskelige tanke, skal vi have nogle af grundforudsætningerne hos Lévi-Strauss på plads. Det betyder, at vi blandt andet skal gøre op med visse unuancerede fordomme om de begreber, Lévi-Strauss opererer med.

Teori, empiri og metode

Det er en yndet sport at kritisere Lévi-Strauss for at være alt for forelsket i sine strukturer til at se efter, om de har noget med virkeligheden at gøre. Det næste skridt i den form for kritik er som regel at sige, at strukturalismen er en glimrende metode. Begge dele går helt galt i byen. Strukturalismen er ikke en metode, det er en påstand om realiteten. De er derude - strukturerne - både i tanken og i det, tanken handler om. Tanken og det, den er tanke om, er ikke væsensforskellige størrelser. Tanken er - for Lévi-Strauss - en værensform, der ikke adskiller sig fundamentalt fra andre værensformer i denne verden. Som han skriver i bogen *Tristes Tropiques*: Tanken er ikke blot om verden, men en del af verden, ikke fordi den udøver en uundgåelig indflydelse på verden, men fordi den ikke kan adskilles fra verden. Tænkningen er med andre ord ikke et arbitrært symbol på verden og dermed en helt anden værensform, den er tværtimod en del af verden og som sådan står dens strukturering i et analogt for-

hold til - hvilket vil sige hverken helt identisk med eller helt forskelligt fra - den øvrige verdens strukturering. Denne relation - mellem tænkningen og det tænkningen er om - er ikke simpel, men den kan analyseres og det er præcis hvad hele 'den vilde tanke' går ud på. Det er ikke et studie i abstrakte intellektuelle øvelser, sådan som det antydes, når man beskylder Lévi-Strauss for at være formalist, men en konkret analyse af den vilde tankes relation til andre dele af den verden, tænkningen selv er en del af.

Struktur og form

Strukturer er ikke (blot) et spørgsmål om form. Strukturer findes både på det formmæssige niveau og på det indholdsmæssige niveau. En strukturalistisk analyse står derfor i et modsætningsforhold til en formalistisk analyse, der antager, at formen er struktureringen af et ellers kaotisk og ustruktureret indhold. Det vil sige, at tanken er formgivning af det kaos, der ellers hersker i de forhold, tanken er om. For Lévi-Strauss er det en absurd abstraktion. Tanken kan ikke være struktureret, hvis ikke det, den er tanke om også er struktureret. Enhver tankes udgangspunkt - tæmmede som vild - er, at den ordner, og at den er en del af en orden. Lévi-Strauss nævner i værket *Myth and Meaning*, at han mener, at der er bevis for at alle intellektuelle øvelser går ud på at skabe orden, og dette må derfor antages at være et universelt behov for orden, udledt af den grundlæggende orden i universet, og efter som tanken er en del af dette univers, så er tanken selv en del af en grundlæggende orden - universet er ikke kaotisk. Formalismen antager en arbitrær relation

mellem formen og indholdet. Form er med andre ord adskilt fra indholdet, og end ikke logisk forbundet, højst, måske, historisk forbundet. Formalismens generalisering er derfor en abstraktion over indholdet. For strukturalismen er der strukturer både i form og indhold, og disse strukturer er analoge. Derfor er strukturalismen som nævnt heller ikke en metode, men en ontologi. Hvis man betragter strukturalismen som en metode og ikke anerkender dens ontologiske implikationer, så ender man med formalisme. Strukturer bliver derved kun videnskabens eller andre tæmmede tankers formgivning af indholdets kaotiske diversitet, eller mere generelt tankens abstrakte formgivning af en kaotisk verden. Kort sagt: For Lévi-Strauss giver tanken ikke blot form til indholdet - indholdet giver også form til tanken.

Den vilde og den tæmmede tanke er forskellige aspekter af tænkningen, som den eksisterer i verden. Tænkningen er derfor en analog orden i forhold til det, den er tænkning om. Forholdet mellem tænkning og verden er derfor et internt forhold. Som sådan relaterer tanken også forskellige aspekter af det, den er tænkning om. Dette gælder i alle henseender, men her skal vi beskæftige os med forskellige aspekter af tid.

Hvordan fungerer den vilde tanke så?

Den vilde tanke klassificerer. Lévi-Strauss påpeger med sine analyser af klassificering, at den vilde tanke ikke er en tilfældig klassificering, men baseret på den vilde tankes egen analytiske tilgang. Den vilde tanke er en æstetisk tilgang i ordets egentlige forstand; det vil

sige knyttet til sanserne. Den tænker på sansernes niveau, eller rettere på niveauet mellem det sanselige og det begribelige, og overkommer dermed skismaet mellem det sanselige og det intelligible. Den vilde tankes analytiske tilgang ligger netop der - i forholdet mellem den sanselige og den begrebsmæssige relation mellem for eksempel klanen og totemet. Hvor en funktionalistisk analyse vil se en underliggende erkendelse af for eksempel totemdyrets ernæringsmæssige betydning, og en formalistisk (og symbolistisk) analyse vil se totemdyret som et mærkat, der bliver brugt arbitrært til at adskille grupper af mennesker, så vil Lévi-Strauss forsøge at analysere, hvordan den vilde tanke skaber relationen mellem totemdyret og klanen, og hvilken betydning denne relation har i tid og rum. Han vil med andre ord tage den vilde tanke alvorligt og undgå at reducere den til noget for den logiske tanke velkendt. Både den funktionalistiske og den formalistiske tilgang er intellektuelle fordomme, der ikke kan karakteriseres som etnocentrisme, da den ikke nødvendigvis underkender den vilde tankes eksistens i vort eget samfund. Det er snarere en intellektuel centrisme, hvor den tæmmede tanke ser sig selv spejlet i alle tanker, som derfor også kommer til kort, selvom man i kulturrelativismen naturligvis ikke vil indrømme dette. Konsekvensen af at betragte totemismen som en vild form for klassificering er, at forholdet mellem form og indhold, mellem den sociale differentiering og de naturlige arter, ikke er arbitrært, men et komplekst analogt forhold, der kan analyseres.

Den vilde tanke tænker godt nok de naturlige arter som forskellige

fra de totemistiske klaner, men ikke som noget, der forholder sig arbitrært til hinanden. Tværtimod forholder de sig direkte til hinanden, fordi de nok er adskilt, men via myten integreres denne adskillelse og forholdet mellem dem etableres. Det kan det, fordi den vilde tanke ikke opfatter totemdyrene og de tilsvarende klaner som tilhørende væsensforskellige ontologier, sådan som de tæmmede tanker i både symbolismen og formalismen gør. For den tæmmede tanke er der en abstrakt, arbitrær relation mellem totemklanerne og de naturlige arter, fordi de principielt tilhører to vidt forskellige værensformer, og deres relation er dermed ikke givet i den virkelige verden, men kun i tankens verden. Den logiske tanke er en abstrakt tanke, der tænker i adskilte, afgrænsede problemer med adskilte, afgrænsede metoder.

Videnskaben er et eksempel på denne abstrakte tanke. Videnskaben deler sine problemer op. Således opstår de forskellige videnskaber med hver deres metode og hver deres objekt - hver deres logik. Det, der sker i den logiske tanke, er således, at det andet, som må adskilles fra det første for at kunne erkendes, hele tiden udskilles i stedet for blot at adskilles. Således tilhører for eksempel naturen en helt anden ontologisk værensform end dens anden - kulturen. Følgelig er de discipliner, der beskæftiger sig med de to områder, adskilt med hver deres organisering og hver deres teorier og metoder. Den logiske tanke adskiller således uden at integrere mellem disse adskillelser. Natur og kultur er radikalt adskilt, og det kan ikke lykkes for den logiske tanke at integrere dem igen. Derfor kan

den tæmmede tanke kun opfatte relationen mellem totemklanerne og de naturlige arter som enten baseret på en fejlagtig slutning, der kortslutter den logiske adskillelse i distinkte problemer, eller som en arbitrær symbolisme, der i virkeligheden betyder noget andet. Lévi-Strauss vil tage den vilde tanke alvorligt og analysere den på dens egne præmisser ved ikke at reducere den til fejlagtigheder eller til tilfældige symboliseringer. Derfor er strukturalismen en konkret, universalistisk og ikke-etnocentrisk teori om det værende og hverken en metode eller en abstraktion over noget mere virkeligt.

Tid, tanke og mening

Der er struktur både på det formelle og på det indholdsmæssige plan i den vilde tanke, og analogien i disse strukturer er muligheden for, at den vilde tanke kan være tidslig reversibel.

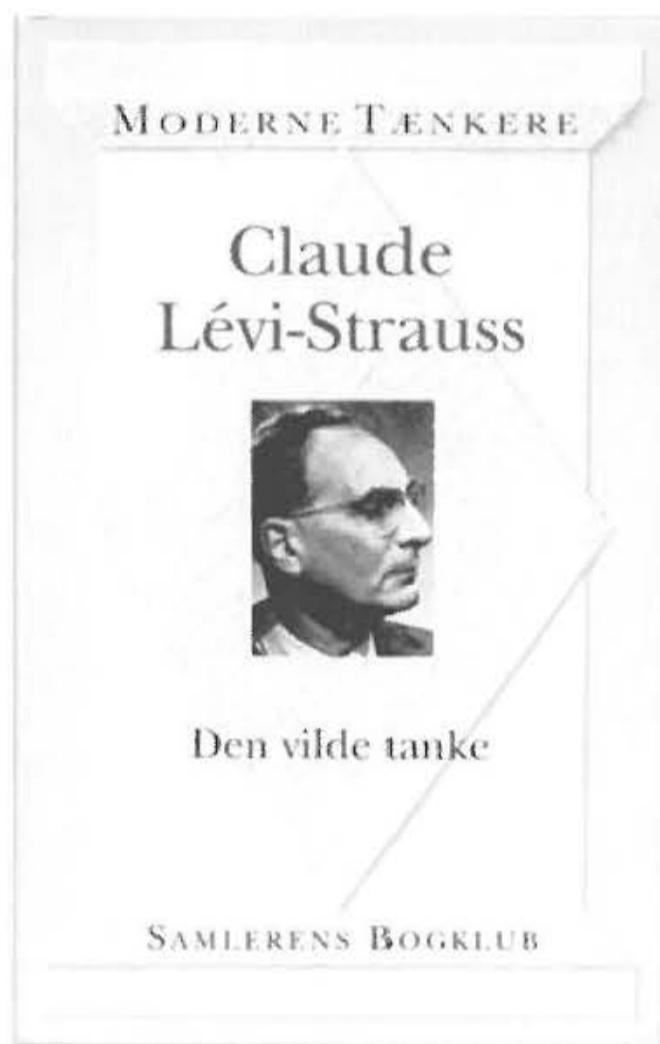
Forskellen mellem den vilde tanke og den tæmmede tanke er også forskellen mellem to former for meningsbegreber. Mening i den tæmmede tanke kan forstås som et svar på et spørgsmål. Når den tæmmede tanke således analyserer myten, så søger den efter et budskab i myten. Den mener at se den vilde tanke - udtrykt i for eksempel myten - som et svar, der hører sammen med et spørgsmål. Den tæmmede tanke søger efter oprindelsen til myten ved at søge efter det spørgsmål, som myten må være et svar på. Men myten favoriserer ikke noget niveau. Den har ikke nogen oprindelse - den er ikke et svar på et spørgsmål, men er en konstant transformerende forhold sig til det, at tingene sker, til hændelser.

Den vilde tanke ser ikke bort

fra, at der sker noget nyt, alt som tiden går - tværtimod. Hvis der opstår problemer for den vilde tanke som følge af nye hændelser, så forskydes disse problemer langs analogiske akser, fordi den vilde tanke skaber strukturer på hændelser (i modsætning til videnskaben, der skaber hændelser - for eksempel erkendelse - på strukturer). Videnskaben konfronterer problemet direkte, isolerer det og finder den rette metode for at kunne svare på spørgsmålet, der opstår som følge af hændelser. Myten derimod integrerer hændelserne i strukturerne umiddelbart. Myterne gentages derfor altid transformativt (gennem forskydning langs dens analogiske akser) for at absorbere nye hændelser. Derfor er den identiske gentagelse umulig for myten. Der findes ganske enkelt ikke identiske spørgsmål eller identiske svar for myten.

Myten favoriserer ikke noget niveau - har ingen oprindelse - fordi den altid er i stand til at vende tilbage eller starte et andet sted. Den vilde tanke ser således ikke nødvendigvis en række af hændelser som en kausalrække. Det første er ikke nødvendigvis den privilegerede årsag til det næste. Den vilde tanke evner dermed hos Lévi-Strauss, at optage tidens gang som transformationer af relationer og ikke som overgange mellem tilstande. Den strukturelle analyse er derfor ikke en demonstration af tidløse strukturer, men tværtimod en analyse af en tanke, der udviser en høj grad af plasticitet og rastløs foranderlighed. Denne plasticitet og foranderlighed er dog ikke arbitrær, men tværtimod struktureret. Tid og permanens eller tid og struktur

mødes derfor konstant i den vilde tanke, hvilket ikke er muligt at forstå, hvis man analyserer den vilde tanke ud fra en tæmmede tankes logik (for eksempel i hermeneutikken eller i kulturelrelativismen). Den tæmmede tanke søger altid efter noget fast - meningen med myten. Men denne findes ikke, den produceres konstant og her-

meneutikeren må derfor altid lede forgæves efter mytens mening, eller reducere myten til historie. Strukturalisten kan lade mytens tid udfolde sig på mytens præmisser. Der er således tale om en form for mytisk tid, der på to plan står i et inverst forhold til den tæmmede tankes tid (historien). På et plan accepterer den vilde tanke tidens gang og forsøger at indoptage forandringen ved netop hele tiden at transformere langs egne analogiske akser. Den skaber altså en form for ekstrem kontinuitet netop der, hvor den logiske tanke skaber diskontinuitet ved at insistere på historicite-

ten. Den logiske tanke giver nemlig afkald på erfaringens kontinuitet. På et andet plan forsøger den at ignorere tidens gang ved aldrig at tage opgøret med tidligere erkendelser. Den logiske tanke forholder sig altid aktivt til sin egen historie. Den må altid tage opgøret med det, der kom før. Der er med andre ord for den vilde tanke tale om en ikke-dialektisk tid, hvor tid og permanens går rastløst op i hinanden, hvor alle hændelser konverteres til strukturel tidslighed.

Struktur og tid er således to relaterede aspekter af tankens eksistens i verden. Historietænkning og tidslig kausalitetstænkning er en variant af tankens eksistens, men den er langt fra den eneste, og hvis der er noget Lévi-Strauss bidrager med, så er det ikke, at han ser bort fra tiden, men at han pointerer, at tid ikke per definition er lig med historie. Tid er mere end en perlerække af hændelser - tid er et kompliceret aktivt aspekt af den menneskelige tankes forskelligartede eksistens i denne verden. ■

Note: En anden udgave af denne artikel har tidligere været bragt i Informanten (1997).

Forslag til læsning

Lévi-Strauss, C. 1979. *Myth and Meaning*. New York: Schocken Books.

Lévi-Strauss, C. 1992. *Tristes Tropiques*. London: Penguin Books.

Lévi-Strauss, C. 1994. *Den Vilde Tanke*. København: Gyldendal.

MICHAEL MAHRT ER CAND.PHIL I ETNOGRAFI FRA AARHUS UNIVERSITET OG ARBEJDER SOM PROGRAMKOORDINATOR FOR RED BARNET.